

הנושא - אני ומשפחתי

תחום דעת: כשורי חיים

אמא! תני לי נשיקה!" "כבר נתתי לך". "אבל זה ירד לי". (שי) /מיריק שניר

המשפחה הינה מוסד חברתי, קבוצה המתאחדת לשם הולדת ילדים וגידולם. בני המשפחה חיים במרחב משותף עם משאבים משותפים וחולקים יחסי קרבה ותלות. ההשתייכות למשפחה מבוססת על נישואים או כל טקס שמתקף את הקשר. המשפחה הראשונה הידועה לנו מופיעה כבר בבראשית. אדם וחוה מתאחדים להולדה וגידול ילדים. בחברה המודרנית, המשפחה מקבלת צורות נוספות כמו זוגות החיים ללא נישואין או משפחה חד- הורית או חד- מגדרית המאמצים ילד, משתמשים בתרומת זרע או חוברים לאם פונדקאית.

דגשים
רעיוניים

המשפחה לפי התאוריה הפונקציונאליסטית משמשת כעמוד השדרה של החברה: היא דואגת להמשכיות על ידי ילודה, משמשת כסוכן חיברות ראשוני, מעניקה בטחון חומרי ורגשי, מווסתת התנהגות מינית ומקנה מעמד, מיקום חברתי וזהות חברתית.

חשיבותו של התא המשפחתי היא בתרומתו להתפתחות הכולית של הילד. המשפחה היא סביבה פיסית, ערכית, חברתית וחינוכית שבה מסופקים צרכיו הבסיסיים, הפיזיים והרגשיים, של הילד ושבה נבנית מערכת החוקים והערכים שלו. אלה יהיו הבסיס להשתלבותו בחברה האנושית. כמו כן הילד רוכש במשפחה כישורים אישיותיים המתבססים על יחסי הגומלין שבינו לבין הסובבים אותו. את צורת היחסים המתפתחת במשפחה הילד מעתיק מאוחר יותר ליחסי עם קבוצת החברים ועם המבוגרים ובעתיד למשפחתו.

בכל תרבות מקדשים את הערך החברתי של המשפחה בדרכים שונות, אולם בכל המקומות המשפחה היא מוסד אוניברסלי שממלא פונקציות חיוניות: רגשיות, חברתיות, תרבותיות, כלכליות והשרדותיות. במדינת ישראל היה מקובל לחגוג את יום האם. בעשורים האחרונים יום זה הפך ליום המשפחה.

במסגרת השיח והפעילות בקבוצת הגן, ניקח בחשבון את מאפייני משפחות הקבוצה ונתאים את התוכנית למאפיינים אלה.

(ראו נספח 3: חוות דעת על יום המשפחה של כותב אלמוני מאתר: על הספה)

- התנהגות במשפחה: מה מותר ואפשר לעשות במסגרת המשפחה הגרעינית והמורחבת.
- כבוד ונימוסים. נתרגל פניה מכובדת בכיתה ולאחר מכן, נלמד את הילדים לפנות להורים בבואם ובצאתם בכבוד. בגן ניתן לתרגל זאת על ידי הפיכת הגננת או אחד מצוותה ל"אמא" עם תחושת מינימלית כדי לאפיין את השינוי. היום אני אמא ובואו נראה איך מתנהגים לאמא כל היום.
- נזמין קבוצת ילדים מגן שכן או מכיתה סמוכה, להיות אורחים שלנו. לאחר מכן נתכנן יחד איך נכבד את האורחים שלנו. בקבוצות גיל גבוהות יותר הילדים יכולים לקבל דמויות של אמא, אבא ואחים ולשחק את הדמויות בבוא האורחים.

דגשים
התנהגותיים

- **מהי משפחה, מהם סוגיה ורכיביה, גרעינית/מורחבת, פעילויות ותפקידים, התנהגות- מותר ואסור, רגשות**
- נשוחח עם הילדים על מהות המשפחה כמסגרת חברתית שמקיימת בתוכה יחסים של קרבת דם. הילדים יזהו באמצעות תמונות את משפחתם לעומת משפחות אחרות של חבריהם. הם יבינו דרך החזרה וההדגשים בשיחה כי הכינויים אבא, אמא...מלמדים על קרבה. ויחד עם זאת יש מבנים/סוגים שונים של משפחות.
- נשוחח על שם המשפחה כשם שמייצג את כל באי המשפחה. לחלק משמות המשפחה יש מקורות שניתנים לזיהוי. לילדים גדולים יותר נספר על מיון למשפחת האדם, משפחת החיות, משפחת הצמחים. לכל מה שחי, יש שם משפחה.
- נחקור יחד את הדמויות בתצלומי המשפחה, נחפש מאפיינים דומים ושונים.
- נשוחח על משפחות בעלי חיים ונראה באמצעות תצלומים שבכל משפחה יש מבוגרים ויש צעירים וגם אצל החיות המבוגרים דואגים לצעירים.
- נשוחח עם הילדים על מגוון הפעילויות שהמשפחה עושה יחד.
- נשוחח עם הילדים על ההבדל בין משפחה גרעינית למשפחה מורחבת, כיצד נקבל את פניהם של סבא וסבתא והדודים, האם וכיצד המשפחה המורחבת מבלה יחד.
- נשוחח עם הילדים על תפקידים שונים במשפחה. מי עושה מה בבית.
- נשוחח על רגשות וקשרים אינטימיים והקשר שלהם לנתינה, אחריות, דאגה ושיתוף.
- שיחה על חשיבותה של העזרה. אפשר לחבר סלוגן פשוט כמו: במשפחה שלנו אנחנו נותנים אהבה ומקבלים בחזרה.
- הקראת סיפורים ודיקלומים (נספח 1)

הזמנה לשיח
בבית ובגן

<ul style="list-style-type: none"> ■ אני ממליצה להכין מחברת (ללא שורות) ובתוכה לאגם את כל הפעילויות שיעשו בנושא. המחברת "מאגמת" את החוויה כמו שהמשפחה מאגמת את כל רגשות האהבה. ■ נכין אילן משפחתי לכל ילד בתוך המחברת עם תצלומי המשפחה. ■ נכין דיאגרמה מקלות פשוטה. מה אני אוהבת לעשות עם אמא/אבא. נדביק במחברת. ■ כל ילד יבחר להראות כמה הוא אוהב את ההורה בתנועה (לאחר הדגמה). נצלם ונדביק במחברת. ■ הילדים יתבוננו בתמונות של האחים ויאפיינו את יחסיהם על ידי פעולות שהם עושים יחד. מה אני עושה עם אחי/אחותי. נכתוב עבורם במחברת. ■ אם נולד/ה תינוק/ת למשפחה, נצייר ונדביק במחברת את כל החפצים והמשחקים שלהם התינוק/ת זקוק/ה ■ אפשר להזמין סבא/סבתא, לקרוא בשבוע זה סיפורים לילדים שקשורים במשפחה, אפשר לשלב אותם בסדנה של חומר או יצירה. תמיד נציג אותם בפני הילדים. למשל- סבא הוא אבא של אבא של ניתאי. ונשוב לעץ המשפחתי ונציג אותו בפני הילדים. זאת על מנת שהילדים יתחילו לחוש את המשמעות של "דור". ■ נערוך טבלה של תפקידים כמו: בבית: בישול, כביסה, גיהוץ, הורדת פח האשפה, מקלחות, עריכת השולחן, בחוץ: עבודה, קניות, הסעות לחוגים, סידורים שמוכרים לילדים ועוד. ונברר עם הילדים בקבוצות קטנות – מי עושה מה. נכתוב לכל אחד במחברת. במליאה – נסכם את העבודה בקבוצות במגמה להגיע להבנה משפחות שונות מתנהגות באופן שונה. ■ נציג עם או עבור הילדים הצגות קטנות של משימות ביתיות. ■ שעות הפנאי- מה אנחנו אוהבים לעשות עם המשפחה. מה עושים בשבת, מה עושים אחר הצהריים, האם רואים טלוויזיה, סרטים והצגות. נכתוב במחברת עבור כל ילד את מה שהמשפחה שלו עושה ונדביק סמיילי שמח ליד הפעילויות שהילד אוהב במיוחד. עם ילדים מאוד צעירים כדאי לתשאל את ההורים. ■ כדאי להמחזיז את הפעולות המשותפות כמו פיקניק או שפת הים, או ביקור אצל המשפחה הרחבה. ניתן לצרף את הילד להמחזה הראשונית ולאחר מכן לדאוג שיהיו אביזרים מתאימים למשחק סוציודרמטי. ■ מה מותר ומה אסור לעשות בבית. הכללים הידועים של הבית. נחמד לאסוף היגדים של הילדים לגבי הפעילויות בבית. כדאי להסביר בכל פעם מהו הנימוק לאיסור: בטיחות, דאגה. חשוב שפעוטות יבינו בהדרגה כי הכללים נועדו להגן ולשמור עליהם ועל המשפחה. <p style="text-align: right;">רגשות</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ כמה אפשר לאהוב ולפעמים לכעוס. נוציא תמונות בירחונים של אנשים שונים במצבי רגש שונים. זו הזדמנות טובה לשאול: מתי האמא הזאת כועסת, למה היא כועסת? האם אפשר לעזור לה, למה היא צוחקת וכו'. קל יותר לעבוד על רגשות עם דמויות לא מוכרות. כנ"ל לגבי דמויות של ילדים ופעוטים צעירים. מדוע הילד בוכה, צוחק, מלטף, כועס, בועט... ■ איך זה עובד- אני עוזר בבית, לאחרים והם עוזרים לי. אני עוזר בבית- כל ילד יבחר איזו פעולה שהוא יכול לעזור בבית, לבד או בשיתוף ההורה ובשבועות הקרובים יעבוד עליה בדיווח של ההורה ובציון הילד על התנהגותו מול משפחתו, במליאת המפגש. כמו כן נכתוב במחברת במה הוא בחר לעזור ואת ההתנהגות של הילד בבית. ■ עריכת רשימה – במה עוזרים לי בבית. חשיבות הרשימה היא בהבנה של הילדים את כמות העזרה והקבלה שהם מקבלים בבית. אפשר לצייר סימנים לכל סוג של עזרה וכך הילדים יוכלו להזכר. כדאי לעדכן את המחברת של הילד. ■ רעיונות ליום המשפחה: <ul style="list-style-type: none"> להנפיק בול משפחתי שמבטא משהו מערכי המשפחה לכתוב סיפור משותף על "עלילות המשפחה" לסיים להכין את המחברת ולקשט אותה. להכין ארוחה משותפת בדגש על מאכלים שאוכלים במשפחה שלי. להכין טביעות כפות ידיים ורגליים בגבס או בבטון של כל המשפחה, למסגר ולתלות. 	<p style="text-align: center;">הזמנה לפעילות בבית ובגן</p>
<p style="text-align: center;">רשימת ספרים רב גילאית</p> <p style="text-align: center;">הלו הלו אבא- חנה הורן- יסוד דוב הקוטב הקטן- דה ביר הנס – כתר הזנב השמן של הנומה- עמיחי יהודה-שוקן לילדים אבא עושה בושות- שלו מאיר- כתר תגידי איך קוראים לך / נירה הראל נשיקות / אביבה גלי דגדוגים : שירי משחק ראשונים / דתיה בן דור הדודה רחל / רמי רחמים סבתא לאה וסבא יעקב / לאה בן-שלמה לאבא יש קרחת / צחי שן אני והמשפחה שלי / מיריק שניר</p>	<p style="text-align: center;">נספח 1 ספרות</p>

כשאמא ואני : שירי משחק לפעוטות / מיכל סנונית
מתנת השקט לאמא / רנה שלין
מיד אתן לכל אחד / נעמי בן-גור
את זה! / נירה הראל
משפחה שכזאת / מיכל סנונית
כל אחד והמשפחה שלו / יהודה אטלס
הדודה מיכל / מאיר שלו
הפתעה של שבת בבוקר / נעמי בן-גור
ילד של אמא / צרויה שלו
אבא שלי / אנתוני בראון
קיקו מחפש משפחה / מירי בוים
החתולים של סבתא נעמי / מרים רות
מי נתן לי נשיקה? / נאוה גייזנברג
אמא, את אוהבת אותי? / ברברה מ. ג'וסי
תומר : המלאך של אמא / יעל משאלי
די לנשיקות! / אמה צ'יצ'סטר קלארק
יום האם השמח של קליפורד / נורמן בריידוול
גלי אמרה / מרטין וודל
אז איפה הייתי אני? / דורית רביניאן
כמו אמא שלי ממש / דיויד מלינג
קנגורה / גווידו ון-גנכטן
אני מרלן : העכברית האמצעית / דוריס לשר
משפחה חד הורית:

לתומר יש אמא / סילביה נורמן
איפה אבא? / שרה יניב
דנה ואמא והר נפוליאון / יהודית רותם
הדס, ירדנה, טוב לי להיות קטן, הוצאת עמיחי, 1980. איורים – נורית יובל.
אורלב, אורי, קטנה-גדולה, הוצאת כתר, 1996. איורים – אילאיל ארקין.
בנוזמן, חגית, למה לאמא מותר?, הוצאת כתר, 1979. איורים – דודו גרשטיין.
דה-פטיניה, אלין, דניאל כבר גדולה, הוצאת זמורה ביתן, 2004. איורים – ננסי דלוי

טיפים להורים

נספח 2

פעם בשנה, ביום המשפחה או סמוך לו ערכו בבית שבת הפוכה. הילדים יהיו להורים ואתם לילדים. הילדים יעירו אתכם, יארגנו את שולחן הבוקר, יחלקו לכם משימות, יוציאו אתכם לטיול. זה מצחיק, מהנה ונותן פרספקטיבה להורים וילדים כאחד.

הכינו ארוחה משותפת. התייעצו עם הילדים לגבי התפריט, הכינו רשימת קניות מצויירת לקטנים שלכם, לכו יחד לקניות עם הרשימה, תנו לילדים לקחת חלק פעיל בבישול, בהכנת הארוחה ועריכת השולחן. סכמו את התהליך בסוף הארוחה. מה היה קשה, מה אהבתם, מה הילדים אהבו. מהי כוחה של נתינה ושותפות בעשיה התחילו לרשום את ארועי המשפחה השבועיים בתוך מחברת המשפחה. בארוחת שישי, סכמו את השבוע עם הילדים, רשמו מה היה ובוודאי את האירועים המצחיקים והבלתי צפויים. שתפו את הילדים שלכם במה שעבר עליכם באותו השבוע. רשמו במחברת גם החלטות שהחלטתם בתוך המשפחה. זה מאוד מרגש לחזור אל המחברת הזאת, גם לילדים וגם לכם.

היום בעידן המצלמה, אפשר להנציח תמונות משפחה ללא בימוי ועם בימוי. אפשר לספק תחפושות שונות, אפשר לספר את הסיפור המשפחתי דרך המצלמה. באחד האתרים מצאתי רעיון נפלא. הילדים הבוגרים המחזו תמונות ילדות של המשפחה והניחו אותן זה לצד זה.

ציור משפחתי יכול להיות חוויה משפחתית מיוחדת. מניחים על שולחן האוכל בריסטול גדול, צבעי פנדה, טושים וצבעי עפרון. אפשר להתחיל לצייר מנדלה משותפת (למי שמכיר את המושג) ואפשר ללא, פשוט לצייר במשותף ולאחר מכן להתבונן במה שקרה.

יום המשפחה הוא יום טוב לפתוח את התמונות המשפחתיות ולהתבונן בהן יחד. אפשר להחליט איזה תמונות רוצים להגדיל על קנבס לתלות בבית. זו גם יכולה להיות הפתעה יפה של ההורים לילדיהם ביום המשפחה.

"יום האם המקורי עסק בעיקר בהודיה. נעצרנו ליום אחד על מנת שהילדים שלנו יוכלו לראות כמה עושים עבורם, לא לקחת כמובן מאליהם את נוכחותה של האם ואת כל העבודה והמחשבה שמשקיעה בילדיה. יום האם עסק גם בנתינה בחזרה.

נספח 3

גילוי דעת של מחבר אלמוני

כילדים, ביום האם היינו עסוקים בהכנת מתנות קטנות של אהבה, במחשבה כיצד נכין לאמא ביום האם ארוחת בוקר ונגיש לה את הארוחה למיטה, כיצד ביום זה לא ניתן לאמא לעשות את מטלות הבית ונתנדב ברוחב לב לקחת חלק בנטל. כשמתסתכלים על יום האם מנקדות מבט זו, ועושים השוואה לערך הניתן כיום ליום המשפחה, עולות כמה נקודות ששווה לתת עליהן את הדעת:

ראשית, לאן נעלמו הערכים של הוקרת תודה ונתינה? בקרנבלים שבגני הילדים לכבוד יום המשפחה אנחנו ההורים מתרוצצים, נדרשים להביא מאכל, לנבור בארכיון אחר תמונות ילדות נשכחות, להכין אלבום משפחתי. בקיצור – אנחנו עובדים קשה כדי להראות לגננת ולילד שאנחנו מההורים שמשקיעים ביום המשפחה כי השקעה ביום המשפחה משמעה (האמנם?) השקעה במשפחה. בין לבין אנחנו נאלצים להתנצל בעבודה שצריכים לצאת מוקדם, שצריכים להיעדר או לבטל דברים שקבענו כי החגיגות של כל הילדים נופלות בכל שנה באורח פלא על אותה משבצת זמן. היכן הנתינה? היכן הדיבור והעשייה אחד למען האחר? היכן החינוך להוקרת התודה, הלמידה שדברים אינם קורים מאליהם ושמישהו מאוד דואג לנו, חושב עלינו ועושה למעננו? לא לשם ההילה והכותרת של "הורה השנה" חשובים ערכים אלו. אלא לשם הקניית ערכים בסיסיים לילד.

ילד שלומד להוקיר תודה הוא ילד הרבה יותר מאושר. הוא ילד שלומד שהוא ראוי להשקעה לדאגה ולאהבה שמקבל מהוריו ושכל אלו אינם מובנים מאליהם. דרך החינוך לנתינה לומד הילד להעריך דברים ולא לקבלם כמובן מאליו, הוא לומד על נתינה ללא תמורה, הוא לומד על העולם מי נותן למי ועל מה. הוא לומד להבחין ביחודיות שבין מערכות היחסים השונות בחייו. כשחוגגים ומעריכים את כל מה שקיבלנו אנחנו לומדים לברך על כל הדברים הטובים בחיינו, על שיש מי שעושה עבורינו. ואנחנו לומדים כי משתלם לתת. שנתנה היא חלק מאהבה. האומנם "פיזויזים" של אם עם בתה בגן להוראת המנגנת במשך עשרים דקות היא זו שתחזק את הקשר? היא זו שתעשה תיקון באורח החיים העמוס וחסר השפיות שלנו? האם יום המשפחה שלוקח את הצורך השגרתי שלנו לעשות כמה דברים במקביל – ושם אותו במבחן האקסטרים ובודק את יכולתינו להופיע בו זמנית בכל המסגרות החינוכיות של ילדינו הוא הסוד לחיזוק ערכי המשפחה? כנראה שלא. יום המשפחה לא יוכל לתקן את טירוף החיים של החברה הישראלית. אבל כשם שיום כיפור לא יהפוך פושע לצדיק, גם יום המשפחה לא ישנה את אורח חיינו אבל הוא אולי הוא הזדמנות עבורנו לעשות חשבון נפש. האם חיינו הם החיים שהיינו רוצים? מה מתוך הטירוף הוא אילוץ והיכן יש לנו בחירה? מהם הערכים המשפחתיים שהיינו רוצים להנחיל לילדינו ומה אנחנו עושים באופן פעיל במהלך החיים כדי להנחילם באמת? כיצד אנחנו רוצים לראות את מערכות היחסים בתוך המשפחה שלנו והאם הן אכן נראות כך? ואם לא – האם אנחנו עושים מספיק כדי לתקן זאת.

חפשו את המשמעות היחודית שלכם ליום הזה. ראו אותו כהזדמנות אמיתית לעשות משהו עבור הדבר החשוב באמת. המשפחה. מצאו מהו הדבר שישמח את בני המשפחה. המציאו מסורות חדשות ודבקו בהן מדי שנה. יצרו טקס, מאכלים יחודיים ליום הזה, שגרה אחרת. שוחחו על כך ביניכם ואחר כך עם הילדים. להם בטוח יהיו רעיונות מהי משמעותו של היום המשפחה שלכם? מה הם היו רוצים לעשות ביום זה וכיצד לציין אותו."